

as grave of a heavily armed warrior — man of 30—50 years old with a high social status. The deceased was accompanied by two dependent persons. Fragments of a metal shell made of plates, arrowheads, and fragments of two antique amphorae were found in the grave.

Of great interest are the finds of bronze parts of a horse harness, located among the stones on the embankment. All these objects have traces of intentional damage, which, undoubtedly, is associated with a certain funeral ritual.

Found objects, especially fragments of ancient amphorae, date the Scythian grave at the end of the 5th century BC.

The appearance of such structures in the mounds of the Scythian pores in the northern limits of the steppe Black Sea region, apparently, should be associated with the promotion of Scythian nomads from the more southern regions.

Keywords: Scythians, burial mound, grave of warrior, Black Sea Steppe.

Одержано 28.06.2019

ЗИМОВЕЦЬ Роман Віталійович, кандидат філософських наук, науковий співробітник, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, вул. Тризвятигільська, 4, Київ, 02000, Україна.

ZYMOVETS Roman, Candidate of Philosophy Sciences, Research Officer, Grigory Skovoroda Institut of Philosophy National Academy of Sciences of Ukraine, Tryohsviatytelska str., 4, Kyiv, 02000, Ukraine. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6045-637>, e-mail: romanzimovets@gmail.com.

КАРАВАЙКО Дмитро Володимирович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут археології НАН України, проспект Героїв Сталінграда, 12, Київ, 04210, Україна.

KARAVAİKO Dmytro, Candidate of Historical Sciences, Research Fellow, Institut of Archaeology of National Academy of Sciences of Ukraine, Heroiv Stalingrada av., 12, Kyiv, 04210, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9309-6707>, e-mail: dmytro.karavaiko@gmail.com.

ОРЛИК Олексій Пантелейович, науковий співробітник, редколегія тому «Звод пам'яток історії та культури» по Кіровоградській області, вул. Велика Перспективна, 60, Кропивницький, 25006, Україна.

ORLYK Olexiy, Research Officer, editorial board of the volume «The Collection of Monuments of History and Culture of Ukraine» in the Kirovograd region, Velyka Perspektyvna str., 18, Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine. E-mail: orlidema@ukr.net.

СКОРИЙ Сергій Анатолійович, доктор історичних наук, професор, Інститут археології НАН України, проспект Героїв Сталінграда, 12, Київ, 04210, Україна.

SKORY Serhiy, Doctor of Historical Sciences, Professor, Institut of Archaeology of National Academy of Sciences of Ukraine, Heroiv Stalingrada av., 12, Kyiv, 04210, Ukraine.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7842-890X>, e-mail: idanfirs@ukr.net.

Е. Ю. Янши

РЕЗУЛЬТАТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ОСТЕОЛОГИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ ИЗ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАСКОПОК КУРГАНА ОРЛИКОВА МОГИЛА

Остеологический материал был получен в результате раскопок скифского кургана Орликова Могила, расположенного возле с. Богдановка, в 2018 г. Объем выборки — 48 остатков млекопитающих и одна кость человека. Сохранность материала в среднем составляет 4 балла по пятибалльной шкале (Антипина 2003). В данном случае 11 фрагментов костей (23,0 % от общего количества) составили неопределимые в связи со значительной их фрагментированностью остатки.

Млекопитающие определены путем сравнения костных фрагментов с экземплярами современных и субфоссильных видов из коллекции Национального научно-природоведческого музея НАН Украины.

Для вычисления размеров субфоссильные кости измерялись штангенциркулем с точностью до 0,1 мм, по методике von Drisch (1976). Статистическая обработка выполнена в программе PAST. Общая характеристика коллекции по объектам представлена в таблице.

Видовой состав млекопитающих, абсолютное число определимых костей

Анатомический состав	МРС	Лошадь домашняя	Собака домашняя	Не определено	Всего
Тризна под западной частью крепиды					
Нижняя челюсть	1	21	—	—	22
Нижний зуб	—	9	—	—	9
Плечевая	—	1	—	—	1
Бедренная	—	1	—	—	1
Большая берцовая	—	—	1	—	1
Не определимые	—	—	—	9	9
Всего, шт.	1	32	1	9	43
Всего, особей	1	1	1	—	3
Заполнение грабительской ямы					
Плечевая	—	1	—	—	1
Всего, шт.	—	1	—	—	1
Всего, особей	—	1	—	—	1
Погребение 1					
Грудина	1	—	—	—	1
Позвонок	1	—	—	—	1
Не определимые	—	—	—	2	2
Всего, шт.	2	—	—	2	4
Всего, особей	2	—	—	2	4

Изучение видового состава показало, что в материале присутствуют 4 вида млекопитающих, относящихся к отрядам: Парнокопытные (Artiodactyla) — семейство Полорогие (Bovidae); отряд Непарнокопытные (Perissodactyla), семейство Лошадиные (Equidae) и отряд Хищные (Carnivora), семейство Собачьи (Canidae).

Для достоверных выводов о видовом и половозрастном соотношениях в материалах из разных памятников выборка недостаточна. Из определимых до вида (или рода) остатков в материале присутствуют кости только домашних животных.

Все кости принадлежат к категории «кухонные остатки», в данном случае, это остатки тризны, о чем косвенно свидетельствуют анатомический состав коллекции и контекст. Следов разделки на кости собаки не обнаружено, но в материалах других памятников скифского времени и мной, и коллегами-археозоологами были найдены кости собак со следами кухонной разделки.

Обе особи лошади и собака были взрослыми животными, тогда как одна особь мелкого рогатого скота — молодой. Возраст, определенный по степени прорезывания зубов, указывает (Клевезаль 2007), что на момент гибели животному было около 4 месяцев. Соответственно наиболее вероятное время погребения (и, соответственно, тризны) — сентябрь.

Выводы таковы.

- Все изученные остатки животных относятся к категории «кухонных» (тризна).

- Сохранность материала составляет 4 балла по 5-бальной шкале. Объем выборки — 48 фрагментов, из них неопределимых до вида 23,0 %.

- В материале присутствуют остатки четырех видов млекопитающих, все виды относятся к домашним животным.

- Для тризны были использованы две взрослых особи лошади и одна молодая особь МРС, возраст остальных особей не определим. Кость собаки принадлежала взрослой особи и, возможно, также относится к остаткам тризны.

- Примерное время погребения — сентябрь.

ЛИТЕРАТУРА

Антипина, Е. Е. 2004. Археозоологические исследования: задачи, потенциальные возможности и реальные результаты. В: Антипина, Е. Е., Черных, Е. Н. (ред.). *Новые археозоологические исследования в России*. Москва: Языки славянской культуры, с. 7-33.

Клевезаль, Г. А. 2007. *Принципы и методы определения возраста млекопитающих*. Москва: КМК.

Driesch A. von den. 1976. *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites*. Harvard: Harvard University. Peabody Museum Bulletin, I.

REFERENCES

Antipina, E. E. 2004. Arkheozoologicheskie issledovaniia: zadachi, potentsialnye vozmozhnosti i realnye rezultaty. In: Antipina, E. E., Chernykh, E. N. (ed.). *Novye arkheozoologicheskie issledovaniia v Rossii*. Moskva: Yazyki slavyanskoy kultury, s. 7-34.

Klevezal, G. A. 2007. *Printsipy i metody opredeleniia vozrasta mlekopitaiushchikh*. Moskva: KMK.

Driesch A. von den. 1976. *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites*. Harvard: Harvard University. Peabody Museum Bulletin, I.

ЯНИШ Євгенія Юрївна, кандидат біологічних наук, молодший науковий співробітник. Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01030, Україна.

YANISH Yevheniia, Candidate of Biological Sciences, Research Officer, Institute of Zoology of National Academy of Sciences of Ukraine, Bogdan Hmelniński str., 15, Kyiv, 03010, Ukraine.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7446-8392>, e-mail: tinel@ukr.net.

Приложение 2

О. Д. Козак

АНТРОПОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА КІСТКОВИХ РЕШТОК ЗІ СКІФСЬКОГО ПОХОВАННЯ КУРГАНУ 7 (ОРЛИКОВА МОГИЛА)

Для антропологічного дослідження були надані фрагменти людських кісток, знайдені в похованні: в районі грабіжницького ходу та на дні могили.

Кістки мали різний стан збереженості — від добре збережених, з блискучою оригінальною поверхнею або інтактним мереживним новоутворенням, до повністю еродованих фрагментів компакти. Колір кісток коливався від кавово-коричневого до сірого, колір патини — від сірого до чорного.

Оскільки хаотичне розташування кісток у похованні не дало можливості співвідносити певні групи кісток з певним місцем захоронення, було вирішено описувати кістки не по місцю знахідки, а по індивідам. Кістки з різних пакетів були розсортовані за тафономічними, морфологічними та віковими ознаками.

МЕТОДИКИ

Оскільки кістки були представлені окремими фрагментами, на більшості з яких відсутні ознаки, за якими можна визначити стать та вік, ці показники були визначені з дуже широким діапазоном за морфологічними особливостями (величиною кісток, станом поверхні та компактною частини кістки, змінами суглобових поверхонь тощо). Вік дитини визначено за станом метафізарних областей, ступенем приростання замикаючої пластинки та зростання елементів хребців.

ОПИС КІСТОК

Скелет 1. Серед кісток знайдені чотири фрагменти ребер та сегмент груднини, які за величиною належать дитині до 10 років. Добре збереглися три хребці — 7^а шийний (повністю зрослися дуги, епіфізи і замикаюча пластика не приросли), 4^а та 5^а поперекові (повністю зрослися дуги, епіфізи і замикаюча пластика не приросли, на передній поверхні видима пористість). Два фрагменти правої плечової кістки (дистальної та проксимальної частини діафізу) мають яскравий коричневий колір та блискучу поверхню, характерну для дитячих кісток. Відновлена ширина дистального метафізу складає 40—42 мм. Слідів початку приростання епіфізів не видно. Зберігся також діафіз лівої першої плеснової